

V 16. storočí nastal v kresťanskom svete proces, ktorý sa nazýva reformáciou. Jej cieľom bolo očistenie vtedy existujúcej katolíckej cirkvi od rôznych neduhov, ktoré neboli v očiach verejnosti v súlade s kresťanským učením podľa Biblie.

Generálna synoda v Prievidzi

Lutherovo učenie sa dostalo na územie Slovenska v prvej polovici 16. storočia. Pomohli k tomu nemeckí prisťahovalci a tiež slovenskí študenti, ktorí sa vzdelávali na nemeckých univerzitách. Významnú úlohu v šírení reformácie zohrali nielen kňazi, ale aj šľachta. Na hornej Nitre to boli rodiny Turzovcov, Kostolániovcov, Ujfalušiovcov a Divékyovcov. Šíreniu reformácie napomáhala aj to, že sa náboženské obrady vykonávali v reči, ktorej ľud rozumel.

Prvý evanjelický zbor na hornej Nitre vznikol v Bojniciach v roku 1530 a viedol ho Peter Sučiny. V Prievidzi pôsobil od roku 1554 kňaz Melicher Šupka a s Ladislavom Liptovským sa otvorene hlásili k reformácii. V roku 1556 sa L. Liptovský stal kazateľom zboru. Jemu sa prisudzuje aj založenie evanjelického gymnázia v roku 1560. O školu sa staral magistrát, nachádzala sa na poschodí mestského domu. Dosahovala vysokú úroveň a z mnohých jej študentov sa stali významné osobnosti. Vychovávala hlavne rektorov, diakonov a pastorov. Škola mala silný vplyv na šírenie reformácie, to si vyžadovalo väčší počet farárov. Pre ich nedostatok boli absolventi školy ordinovaní od roku 1610 domácimi superintendentmi (biskupmi) a nemuseli za týmto aktom odchádzať do Nemecka.

Problémy, ktoré sprevádzali reformáciu riešili tzv. synody katolíckej i evanjelické. Boli to porady cirkevných hodnostárov a prvá takáto synoda sa uskutočnila v Kremnici v roku 1536, ako pokus o organizáciu cirkvi. V roku 1561 riešili predstavitelia katolíckej cirkvi na synode v Trnave manželstvá katolíckych kňazov a ich postoje k reformácii. Žilinská zákonodarná synoda v roku 1610 sa zaoberala organizačnou štruktúrou evanjelickej cirkvi v Hornom Uhorsku. Za superintendenta Nitrianskej, Bratislavskej a Tekovskej župy zvolili bojnického farára Izáka Abrahamidesa, čím sa Bojnice stali sídlom seniorátu a superintendentov a ich reprezentačným sídlom Prievidza. Farský kostol sa stal miestom zasadnutí, boli v ňom ordinovaní viacerí farári.

Generálna synoda v Prievidzi

V tomto období mala už evanjelická cirkev plnú podporu najvyšších miest v Uhorsku a evanjelici na hornej Nitre najväčšiu oporu v majiteľovi Bojníc Stanislavovi Turzovi.

Uhorskí protestanti si pri vtedajších politických pomeroch vynútili na 31. mája 1620 zvolanie snemu do Banskej Bystrice. Pretože sa mali riešiť aj náboženské otázky, superintendenti zvolali na 25. mája 1620 generálnu synodu do Prievidze. Konala sa vo farskom kostole a zúčastnili sa jej superintendenti Izák Abrahamides, Ján Hodík, Samuel Melík a zástupcovia seniorátov (organizácie pre niekoľko cirkevných zborov). Predsedajúcim bol Izák Abrahamides. Synode predložil návrh so siedmymi bodmi, ktoré sa týkali spravovania cirkvi a cirkevných majetkov a žiadal ich schválenie. Synoda mala búrlivý priebeh, prítomní zástupcovia seniorátov návrh superintendentov neschválili, žiadali ponechať doterajšie poriadky a schválili iba materiálne osobné požiadavky. Abrahamides bol s výsledkom synody sklamaný. Na sneme v Banskej Bystrici predložil oklieštené návrhy prievidzskej synody a tie boli snemom prijaté. Vymenovali aj obhajcov katolíkov aj nekatolíkov, ktorí mali dohliadať nad slobodou a právami cirkvi.

Ďalšia synoda sa konala v Prievidzi 8. mája 1628, na ktorej volili nového superintendenta. Zároveň schválili jednotnosť obradov, pravidiel o školách a učiteľoch, spolu 31 bodov a 21 článkov.

Smrťou Stanislava Thurzu prišli evanjelici o svojho patróna. Jeho manželka prestúpila na katolícku vieru, no evanjelikov neprenasledovala. Zomrel aj nedávno zvolený superintendent Bazil Fábry a sídlom nového superintendenta sa stali Čachtice.

Synoda 29. marca 1655 v Ludaniciach zvolila za superintendenta Martina Tarnóciho, ktorý si vybral za sídlo Prievidzu. Mal v úmysle pozdvihnúť už upadajúcu evanjelickú cirkev. Príchodom katolíckych Turzovcov do Bojníc sa postupne začalo meniť náboženské zloženie obyvateľstva, evanjelických predstavených vyhánali z fár a kostolov a nahradzovali katolíckymi kňazmi. Ovdovela grófka Františka Khuenin Pálfiová vyhnať v auguste 1660 Tarnóciho z Prievidze. Jeho odchod znamenal koniec evanjelikov na hornej Nitre.

Na chválu evanjelikov možno povedať, že počas využívania kostolov zachovali ich výzdobu, neporušené zostali aj predmety, z ktorých najväčšou je korvínska monštrancia, ako to spomína M. Mišík.

Anna Sabová (1943)

Pramene a literatúra:

MIŠÍK, M. Prievidza. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1971.

LUTOVSKÝ, J. História evanjelikov na hornej Nitre. Interné spracovanie pre ECAV Prievidza.